

4. Іваньков І. В. Тюремні установи в Україні в системі карально-охоронного механізму держави (кінець XIX–середина XX ст.) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / І. В. Іваньков ; Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2005. – 22 с.
5. Пташинський О. Б. Пенітенціарна система України / О. Б. Пташинський. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004. – 204 с.
6. Пенитенциарный кодекс УССР. – Харьков, 1927. – 57 с.
7. Яцишин М. М. Історико-правові засади кримінально-виконавчої політики України : монографія / М. М. Яцишин. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – 448 с.
8. Зубков А. И. Пенитенциарные учреждения в системе Министерства юстиции России. История и современность. – М. : Норма, 1988. – 176 с.
9. Кримінально-виконавче право України : навч. посіб. / С. Я. Фаренюк, О. М. Джужа [та ін]. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – С. 56–73.
10. Детков М. Г. Уголовно-исполнительное право России: теория, законодательство, международные стандарты, отечественная практика XX века / М. Г. Детков, А. И. Зубков, С. И. Кузьмин. – М. : НОРМА, 1997. – 499 с.
11. Кримінальний кодекс УРСР, прийнятий ВР УРСР 28.12.1960. – К., 1961. – 162 с.
12. Кримінальний кодекс України : офіц. вид. – К. : Парламентське вид-во, 2003. – 172 с.

**Яцишин М. К вопросу об организационно-структурном построении и подчинении советской пенитенциарной системы (историко-правовой обзор).** Стаття посвящена анализу организационно-структурного построения и подчинения советской пенитенциарной системы с выявлением положительного и отрицательного опыта, что может быть учтено при осуществлении мероприятий по усовершенствованию современной пенитенциарной системы Украины и соответствующего законодательства. Сделан вывод о том, что советская пенитенциарная система оставила заметный след в отечественной пенитенциарной истории как с точки зрения усовершенствования законодательной базы, так и в практической плоскости – создании мощной материально-технической базы учреждений исполнения наказания и средств их обеспечения. В результате преобразований произошла централизация управления тюрьмами, улучшилось их финансирование в объемах, достаточных для решения текущих проблем. Кроме того, эта система отличалась высокой исполнительской дисциплиной и ответственностью работников за порученное им дело.

**Ключевые слова:** советская пенитенциарная система, организационно-структурное построение, карательная политика.

**Yatsyshyn M. On the Organizational and Structural Forming and Subordination of the Soviet Penal System (Historical and Legal Review).** The article analyzes the organizational and structural forming and subordination of the Soviet penal system with the identification of positive and negative experiences, which should be taken into account in the implementation of measures to improve the modern prison system of Ukraine and the relevant legislation. Author concluded that Soviet prison system still has left its mark in the national penitentiary history both in terms of improving the legislative framework and on a practical level – creating a powerful material and technical base of punishment's institutions and means of their ensuring. As a result of the reforms was the centralization of administration in prisons, improved funding in amounts sufficient to solve current problems. Besides, this system characterized a high executing discipline and responsibility of employees assigned to their work.

**Key words:** Soviet penal system, organizational and structural construction, punitive policy.

УДК 347.965.42

*С. Бобровник*

### **Компроміс, консенсус, згода: співвідношення**

Проаналізовано проблему генези та природи уявлень про компроміс як суспільне явище й наукову категорію, що має еволюційний характер. Здійснено етимологічну характеристику компромісу на категоріальному рівні. Досліджено співвідношення понять «компроміс», «консенсус», «згода». Отримано висновок, згідно з яким категорії «компроміс» та «згода» співвідносяться як форма й зміст. При цьому компроміс, зазвичай, набуває форми угоди, а згода є результатом такої угоди та змістовно відображає інтереси її сторін.

**Ключові слова:** компроміс, консенсус, згода, правовий компроміс.

**Постановка наукової проблеми та її значення.** Загальновідомо, що виникнення в суб'єктів прав та обов'язків зумовлене наявністю соціальної, а не лише індивідуальної поведінки, яка співвідноситься зі змістом їхніх можливостей і зобов'язань, що свідчить про перебування їх (суб'єктів) у зворотному зв'язку. На думку А. В. Полякова, сутність права – це безперервний процес виникнення, зміни й припинення міжсуб'єктних правових комунікацій. При цьому правові норми за своєю природою є результатом інформаційно-ціннісного та функціонально-спонукального правового впливу на суб'єктів, а їх існування можливе лише в межах соціуму [1, с. 616–617]. Іншими словами, права не існує, якщо правові норми функціонують поза соціумом, тобто поза поведінкою людей із їхніми інтересами та ціннісними орієнтирами [2, с. 87–89; 3, с. 7].

**Формулювання мети та завдань статті.** На нашу думку, аналіз проблем генези та природи уявлення про компроміс потребує чіткого окреслення **мети** цієї публікації – дослідження компромісу як наукової категорії, аспекта суспільного буття, що має еволюційний характер. Досягти цієї мети можливо за умови виконання **завдань**, основними серед яких є такі:

- аналіз етимологічної характеристики категорії «компроміс»;
- дослідження співвідношення категорій «компроміс», «консенсус», «згода»;

**Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.** Спочатку проаналізуємо генезис та природу категорії «компроміс». Компроміс (від латин. *compromissum*) є угодою, що досягається на засадах взаємних поступок [4, с. 558; 5, с. 282]. Уперше цей термін запровадив у наукові дослідження О. Конт, який вважав, що без досягнення компромісу в суспільстві немає можливостей для його розвитку, оскільки суспільні відносини, перебуваючи як у статиці, так і в динаміці, потребують узгодженості для їх нормальної реалізації. Така узгодженість (а іншими словами – консенсус) побудована на принципах взаємодії різноманітних типів та рівнів, гармонії частин і цілого й спрямована на забезпечення інтересів учасників суспільних відносин [6, с. 139]. У сучасних дослідників така інтерпретація компромісу майже не викликає заперечень. Водночас не можна не помітити, що інтерпретація О. Контом компромісу здійснюється за допомогою синонімічних категорій «згода» та «консенсус», що призводить до певної термінологічної плутанини й логічної помилки «визначення поняття через саме поняття», тобто «те саме через те саме» [7, с. 45–48]. Тому доцільно проаналізувати співвідношення категорій «компроміс», «консенсус» та «згода», щоб сформулювати єдиний категоріальний ряд цього дослідження. Установити співвідношення категорій «компроміс» і «консенсус» можна за напрямками, які визначаються їхнім обсягом та рівнем наукового застосування. Сучасна наука, зокрема юридична, пропонує два основні напрями розв'язання зазначеної проблеми.

Перший полягає в тому, що компроміс розглядають як складову частину консенсусу. Компроміс – це вимушена згода, яка буде неефективною, якщо не приводить до консенсусу. Зі свого боку, консенсусу досягають через узгодженість позицій та пошуку взаємоприйнятних рішень, заснованих на компромісах. При цьому компроміс є частиною консенсусу [8, с. 236]. За словами І. П. Кожокар, консенсус визначає стратегічну спрямованість угоди сторін, а компроміс – лише засіб для досягнення згоди між сторонами [9, с. 35].

Водночас другий напрям визнає домінування категорії «компроміс» над консенсусом. Так, на думку А. Г. Большакова, консенсусу в суспільстві можна досягнути через знешкодження однією більш сильною групою людей іншої опозиційної частини, яка є слабшою. Зі свого боку, компроміс – це завжди взаємопорозуміння, засноване на засадах взаємних поступок [10, с. 33]. Отже, він містить у собі антропологічно-комунікативний та психологічний складники. Це зумовлено тим, що, перш ніж виникнути між протидіючими сторонами (особами, організаціями, соціальними групами або класами), компроміс зароджується у свідомості особи та відбивається в її діях, спрямованих на встановлення комунікативних зв'язків з іншими суб'єктами, досягнення взаємної згоди й умов життєдіяльності.

У юриспруденції обґрунтовано думку про те, що сутність правового конфлікту та компромісу формується за допомогою двох складових частин. Першою з них є духовна сфера особи, тобто правосвідомість індивіда, у межах якої його ціннісний світ фіксується в оціночних і нормативних судженнях. Друга складова полягає у фактичному розгортанні комунікативних зв'язків, заснованих на ціннісних орієнтирах суб'єктів. Вони дають змогу людині, групам людей та суспільству загалом самореалізуватися й накладають певний відбиток на соціальне середовище, у якому здійснюються комунікативні процеси. При цьому сам процес самореалізації суб'єктів може завершуватися двома

шляхами. Перший полягає у виявленні в процесі самореалізації зовнішніх суперечностей, що зумовлюють такий специфічний спосіб реалізації, як виникнення соціальних конфліктів. Що стосується другого, то він формується на засадах взаєморозуміння, поваги та толерантного ставлення одного суб'єкта до іншого й виражається в досягненні ними компромісу [11, с. 51].

Отже, категорія «компроміс», на відміну від поняття «консенсус», відображає справжнє взаємопорозуміння суб'єктів, що зумовлено психологічним й антрополого-комунікативним аспектами його формування в соціальному просторі.

Ще одним важливим аргументом на підтримку другого напрямку дослідження, який передбачає домінування категорії «компроміс» над «консенсус», є те, що компроміс, на відміну від консенсусу, слугує засобом остаточного розв'язання конфлікту, тобто взаємонепорозуміння. Це, найімовірніше, є наслідком того, що використання категорії «консенсус» для розв'язання конфліктів може призвести до відображення лише волі більшості, еліти, яка змушує її представників застосовувати силу до опонентів. Іншими словами, консенсус використовують як самоціль. Наприклад, ще Платон зазначав, що для досягнення консенсусу в суспільстві, подолання різноманітних соціальних суперечностей, установлення порядку та справедливого законодавства слід здійснити очищення держави від негативних суб'єктів, щоб залишилися тільки «хороші люди». Це передбачає смерть або вигнання [12, с. 209–210]. Платон фактично виправдовує будь-який спосіб досягнення консенсусу, якщо він передбачений законодавчо. При цьому він нехтує принципом верховенства права й не зосереджує увагу на тому, що не кожен закон є правовим за своєю сутністю. Ідеї Платона стали фундаментом насильницької концепції консенсусу, яка має прихильників і нині [13, с. 21–22; 14, с. 145–157].

Насильницька теорія соціального консенсусу виявляється в менш радикальних, але не менш жорстких підходах щодо слабого учасника процесу життєдіяльності. Так, у цивільному судочинстві прикладом насильницького консенсусу є презумпція винуватості, яка дає змогу заможнішій стороні використовувати матеріальні переваги для доведення своєї правоти в судовому засіданні. Це безпосередньо виявляється у використанні висококваліфікованих адвокатів, проведенні додаткових експертиз, залученні фахівців різноманітних галузей знань [15, с. 76]. Іншим прикладом є сучасні політичні процеси в Україні, зокрема необмежена свобода й відсутність моральних постулатів у більшості суспільства. Так, політична еліта спокійно та безкарно може не виконувати свої обіцянки за допомогою укладення з певною частиною населення консенсуальних угод, які за своєю сутністю порушують права осіб, котрі є менш захищеними в соціальному плані. Яскравий приклад цього – надання земельних ділянок без урахування існуючої черги на землю, потреби особи в отриманні земельної ділянки, проведення громадських слухань тощо [16, с. 58–74]. Це пов'язано саме із застосуванням у сучасному соціумі теорії насильницького консенсусу, коли законодавство дає можливість зловживати правом та створює умови, що дають змогу нехтувати правами інших осіб, хоча правовідносини, зокрема земельні, здійснюються нібито із дотриманням юридичної процедури.

Консенсус у наведених випадках може породжувати конфлікт між індивідуальними й колективними інтересами. З одного боку, індивідуальні інтереси кожної людини можуть бути реалізовані лише в колективі. При цьому слід виходити з того, що конфлікт виникає тільки в разі, коли колективні інтереси обмежують індивідуальні та не враховують їх, тобто не відображають останні в узагальненому вигляді. З іншого боку, немає сумніву в тому, що перевага індивідуального інтересу над колективним призводить до конфронтації в суспільстві. Тому досягнення взаємопорозуміння між індивідуальними та груповими інтересами потребує не встановлення будь-яким способом консенсусу (угоди), а ухвалення взаємних поступок, які є сутнісними рисами компромісу.

Співвідношення категорій «компроміс» і «консенсус» дає можливість установити доцільність їх застосування під час наукових досліджень. Для визначення такої доцільності пропонуємо надати характеристику компромісу й консенсусу на конкретних рівнях: ціннісно-орієнтаційному (психологічному), антрополого-комунікативному (суспільному), процедурному (режимному) та результативному (отриманий результат).

Ціннісно-орієнтаційний рівень передбачає доцільність використання лише категорії «компроміс», оскільки, як зазначалося вище, категорія «консенсус» може передбачати застосування примусових антиморальних, антиморалістичних заходів, що не відповідають сутності права й можуть призводити до підміни ціннісних орієнтирів суспільства. Водночас цінності визначаються та охороняються суспільством, мають позитивне значення, а їх підміна іншими явищами неприпустима.

Цінності, які поділяє більшість людей, є важливим фактором інтеграції конкретного суспільства або всього людства. І навпаки, хаос у світі цінностей, їх підміна побічно свідчать про кризу, яка негативно позначається на повсякденному світосприйнятті окремих людей та великих соціальних груп [17, с. 97].

Отже, категорія «компроміс» ґрунтується на ціннісно-орієнтаційному складнику, на відміну від консенсусу, що передбачає тільки зовнішню двосторонню угоду, яка може не враховувати внутрішніх ціннісних аспектів буття суб'єктів й охоплювати застосування заходів, що за своєю сутністю не є правовими або навіть суперечать чинному законодавству. При цьому навіть якщо досягнення компромісу передбачає застосування примусових заходів, вони завжди повинні відповідати правовим принципам, бути тимчасовими, територіально обмеженими та здійснюватися згідно з юридичною процедурою, із дотриманням норм моралі й моральності. Яскравим прикладом цього є досягнення суспільного компромісу за надзвичайних ситуацій.

Із виникненням таких ситуацій змінюється характер правового регулювання, пов'язаний із застосуванням надзвичайних способів, заходів регулювання суспільних відносин; зміною ціннісних пріоритетів; обмеженням деяких прав і свобод людини й громадянина та значним розширенням повноважень державних органів. Першочергового значення починають набувати інтереси держави й суспільства в цілому, тобто загальний інтерес переважає над індивідуальним. При цьому така перевага повинна чітко регламентуватися на законодавчому рівні [18, с. 98]. Сама перевага інтересів держави та суспільства над певними благами індивіда за надзвичайних ситуацій обґрунтовується в межах так званої теорії державної (національної) користі [7, с. 99]. При цьому законодавство правової держави, що регулює розширення повноважень влади, має відповідати обов'язковим умовам [19, с. 79–80].

Отже, ціннісно-орієнтаційному рівню буття суб'єктів більше притаманна категорія «компроміс», а не «консенсус» у зв'язку із забезпеченням першою взаємної згоди інтересів, яка є запорукою остаточного розв'язання соціальних конфліктів.

Іншим рівнем використання досліджуваних категорій є антропологічно-комунікативна сфера буття суб'єктів. У межах цієї сфери категорії «компроміс» та «консенсус» знаходять відображення в однакових формах, але є різними за змістом.

Формою наведених категорій є свідомо-вольові діяння суб'єктів, які можуть здійснюватись у межах правомірної, неправомірної поведінки, а також через зловживання правом. При цьому категорії «компроміс» та «консенсус», зазвичай, відображаються в правомірній поведінці, хоча остання може набувати форми зловживання правом. Наприклад, у ст. 15 Закону України «Про державну службу» передбачено проведення конкурсу на заміщення вакантних посад державних службовців третьої – сьомої категорій [20]. Зазвичай, порядок проведення такого конкурсу й контроль за його результатами встановлюється та здійснюється органом, який приймає особу на роботу. Такий стан речей може призводити до зловживання правом із боку конкурсної комісії, котра, наприклад, надає перевагу серед усіх конкурсантів конкретній особі. У такому разі консенсус між конкурсантами досягається через об'єктивне дотримання конкурсної процедури і є формалізованим, його ж суб'єктивна сторона відсутня у зв'язку зі зловживанням правом однією стороною, зокрема конкурсною комісією.

Зі свого боку, зміст категорій «компроміс» і «консенсус» складається із сукупності засобів їх досягнення. З одного боку, для досягнення компромісу застосовують різні за генезисом, але однакові за сутністю засоби. Зазвичай, природа цих засобів не суперечить правовим принципам і відповідає моральним та моралістичним нормам. З іншого боку, для встановлення консенсусу можуть використовуватися засоби, різні як за генезисом, так і за сутністю. При цьому, як зазначалося вище, природа засобів, що використовуються для досягнення консенсусу, може не відповідати моральним та моралістичним засадам або навіть суперечити правовим принципам.

Отже, залежно від засобів впливу, що здійснюються в межах панівного в суспільстві політичного режиму, застосовується компроміс або консенсус для подолання конфліктів. Певна річ, що за демократичного режиму доцільно керуватися категорією «компроміс», яка ґрунтується на засобах, що відповідають моральним і моралістичним принципам. У недемократичних режимах може застосовуватися теорія насильницького консенсусу, яка іноді передбачає використання антиморальних, антиморалістичних та навіть антиправових засобів.

Наступним рівнем використання категорій «компроміс» і «консенсус» є процедурно-режимна сфера буття суб'єктів. Ця сфера має свою специфіку, яка залежить від двох аспектів. По-перше, процедурно-режимний рівень може розглядатися як складова частина комунікативно-антропологічної сфери буття суб'єктів, оскільки визначає та регулює застосування ними комплексу засобів, які відображають зміст категорій «компроміс» і «консенсус». По-друге, процедурно-режимна сфера буття суб'єктів, зазвичай, має об'єктивний, а не суб'єктивний характер. Це пов'язано з тим, що вказана сфера безпосередньо характеризує комплекс засобів, які застосовуються суб'єктами для досягнення тієї або іншої мети, зокрема встановлення компромісу або консенсусу.

Проте комплекс консенсуальних засобів може включати в себе заходи, що за своєю сутністю суперечать нормам моралі та моральності, але більш ефективні для досягнення угоди між суб'єктами й установами злагоди в суспільстві. Так, відповідно до ст. 25 та п. 1 ч. 1 ст. 37 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», місцеві ради та їхні виконавчі органи можуть вирішувати питання про найменування (перейменування) вулиць, провулків, проспектів, площ, парків, скверів, мостів й інших споруд, розміщених на території певного населеного пункту [21]. Водночас у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» не визначено, що ці питання можна приймати тільки після їх схвалення територіальною громадою, наприклад на громадських слуханнях, відповідно до ст. 13 цього Закону [21]. Отже, законодавство не встановлює обов'язок органів місцевого самоврядування узгоджувати з територіальною громадою назви вулиць, проспектів. Територіальна громада повинна самостійно здійснювати певні дії, якщо запропоновані назви суперечать думці населення відповідної території, його культурній спадщині тощо. За таких умов думкою населення, зазвичай, нехтують, це питання вирішується в односторонньому порядку органами місцевого самоврядування, які в деяких випадках користуються необізнаністю населення або його небажанням здійснювати активні дії щодо відстоювання власної позиції.

Нарешті, результативний (отриманий результат) рівень буття суб'єктів характеризується двома складниками.

З одного боку, результат відносин сторін може характеризуватися досягненням згоди між суб'єктами та породжувати, зазвичай, позитивні наслідки, що сприяють розвитку суспільних відносин. При цьому сама згода може бути досягнута як на підставі взаємних поступок (компромісний характер), так і на засадах насильницького переконання (теорія насильницького консенсусу).

З іншого боку, результат відносин може завершуватися настанням конфліктної ситуації у зв'язку з неможливістю досягти компромісу або консенсусу. Тому дослідження другої складової частини результативної сфери буття суб'єктів передбачає характеристику категорії «конфлікт» і виявлення способів його розв'язання задля досягнення злагоди в суспільстві.

Зі свого боку, перший складник вимагає від дослідника встановити зміст досягнутої згоди та передбачити можливі наслідки, які можуть бути і позитивними, і негативними.

Із вищенаведеного можна зробити висновок, що категорія «компроміс» більш гуманна, демократична, моральна та моралістична, ніж «консенсус». На це, зокрема, указує етимологія зазначених категорій. «Компроміс» характеризується як згода з ким-небудь у чомусь, що досягається взаємними поступками, або як поступка заради досягнення мети [22, с. 446], а категорія «консенсус» тлумачиться як відсутність у сторін, які домовляються, заперечень проти пропозицій, висунутих під час переговорів [22, с. 448]. Доцільніше в суспільстві, що визнає принципи права, демократії, моралі та моральності, застосовувати категорію «компроміс», котра вказує на позитивний засіб установавання взаємної згоди, яким є взаємопоступка.

Вищенаведений аналіз співвідношення категорій «компроміс» і «консенсус» дає змогу визначати категорію «згода», як кінцевий результат нормальної динаміки суспільних відносин. На досягнення саме такого результату безпосередньо вказує тлумачення категорії «згода», що розкриває її як взаємну домовленість, порозуміння, спільність поглядів та думок тощо [22, с. 358]. За словами М. Ю. Кравцова, процес існування суспільства передбачає спрямованість діяльності суб'єктів на встановлення взаємної згоди, яка є суб'єктивно-об'єктивною складовою частиною категорії «компроміс» [23, с. 10–11].

Суб'єктивний характер згоди виявляється в тому, що вона виникає у свідомості суб'єктів і стає кінцевим результатом їх компромісної угоди. Згода формується через усвідомлення суб'єктами того, що єдиним способом досягнення компромісу є взаємні поступки, і тільки після цього усвідомлення

згоди починає втілюватись у конкретних діях суб'єктів. Самі ж ці дії, пов'язані з досягненням єдиного результату компромісної угоди, і є об'єктивною стороною згоди. При цьому слід розмежовувати об'єктивну діяльність суб'єктів, яка здійснюється до усвідомлення взаємних поступок, та об'єктивну діяльність суб'єктів після такого усвідомлення. У першому випадку поведінка суб'єктів може відображати конфліктність або консенсуальність їхніх відносин, а згода між суб'єктами може встановлюватися насильницьким способом, за допомогою примушення однієї сторони визнати позицію іншої, сильнішої сторони. Щодо другого випадку, то усвідомлення суб'єктами взаємопоступок як засобу досягнення власних інтересів спрямовує їхню поведінку на встановлення компромісу, результат чого – взаємозгода сторін. Іншими словами, результатом поведінки суб'єктів у межах компромісної угоди є їхня взаємозгода.

Отже, категорії «компромід» та «згода» співвідносяться як форма й зміст. При цьому компромід, зазвичай, набуває форми угоди, а згода є результатом такої угоди та змістовно відображає інтереси її сторін.

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** Здійснений аналіз надає можливість зробити такі висновки:

1. Самостійний характер категорії «компромід» обумовлюється наявністю згоди учасників суспільних відносин щодо встановлення компромісної угоди; його призначенням як засобу остаточного розв'язання конфлікту за допомогою взаємних поступок і досягнення взаємовигідних результатів; його змістом, який складає сукупність засобів, що забезпечують результат та відповідають моральним настановам; його сутністю як невід'ємної умови двосторонньої угоди й визначальної засади функціонування демократичного режиму.

2. Компромід – це встановлений у формі суспільної згоди та заснований на взаємопоступках засіб остаточного розв'язання конфлікту, що має ціннісно-орієнтаційний характер і є засадою формування демократичного режиму в суспільстві.

3. Основними ознаками категорії конфлікт є порушення інтересів суб'єктів чи перешкоджання в їх реалізації; двосторонній характер, що визначається асиметрією суб'єктів, наявністю домінуючої та підпорядкованої сторін; його передумовою є соціальні суперечності; можливість сприяння стабілізації суспільства, розвитку суспільних відносин чи, навпаки, їх дестабілізації й деструкції; суб'єктивно-об'єктивний характер.

#### *Джерела та література*

1. Поляков А. В. Общая теория права. Проблемы интерпретации в контексте коммуникативного подхода : курс лекций / А. В. Поляков. – СПб. : СПбГУ, 2004. – 864 с.
2. Неновски Н. Право и ценности : монография / Н. Неновски ; вступ. ст. и пер. с болг. В. М. Софронова ; под ред. В. Д. Зорькина. – М. : Прогресс, 1987. – 246 с.
3. Малько А. В. Правовая жизнь: философские и общетеоретические проблемы / А. В. Малько, А. Е. Михайлов, И. Д. Неважай // Новая правовая мысль. – 2002. – № 1. – С. 4–12.
4. Смелзер Н. Социология / Н. Смелзер ; пер. с англ. и науч. ред. В. А. Ядов. – М. : Феникс, 1998. – 587 с.
5. Ожегов С. И. Словарь русского языка: около 53 000 слов / С. И. Ожегов. – 7-е изд., стереотип. – М. : Сов. энцикл., 1968. – 900 с.
6. Труевцева С. С. Трактовка консенсуса у О. Конта / С. С. Труевцева // Социологические исследования. – 1994. – № 11. – С. 139–141.
7. Иванов Е. А. Логика : учебник / Е. А. Иванов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : БЕК, 2002. – 368 с.
8. Калитанова Т. В. Власть в демократическом государстве: основы институализации и функционирования : дис. .... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Калитанова Татьяна Владимировна. – Саратов, 2004. – 264 с.
9. Кожокар И. П. Правовой консенсус: общетеоретический анализ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Кожокар Игорь Петрович. – Саратов, 2005. – 223 с.
10. Большаков А. Г. Конфликт и консенсус в социальных институтах: теоретико-методологический анализ : дис. канд. социол. наук : 22.00.04 / Большаков Андрей Георгиевич. – Казань, 1995. – 207 с.
11. Васильченко В. А. Антропология правового конфликта : дис. канд. филос. наук : 09.00.13 / Васильченко Валерий Александрович. – Ставрополь, 2002. – 153 с.
12. Платон. Сочинения : в 3 т. Т. 3, ч. 1 / Платон ; пер. с древнегреч. ; АН СССР, Ин-т философии. – М. : Мысль, 1971. – 685 с.
13. Parsons T. Sociological theory and modern society / T. Parsons. – N.Y. ; L. : Free Press of Glencoe Collier-Macmillan, 1967. – 546 p.

14. Йейтс Ф. А. Джордано Бруно и герметическая традиция / Ф. А. Йейтс. – М. : Новое литературное обозрение, 2000. – 524 с.
15. Цивільне право України : підручник : у 2 т. Т. 1. / за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 480 с.
16. Новаковський Л. Я. Уроки земельного реформування / Л. Я. Новаковський ; за ред. Л. Я. Новаковського, І. С. Будзилович. – К. : Урожай, 2002. – 126 с.
17. Кривуля О. М. Філософія: Світ – людина – дух : навч. посіб. / О. М. Кривуля. – Х. : Прометей, 2003. – 295 с.
18. Спаський А. С. Правовідносини за участю органів внутрішніх справ у надзвичайних ситуаціях: теоретико-правовий аспект : дис. канд. юрид. наук : 12.00.01 / Спаський Андрій Сергійович. – Х., 2007. – 287 с.
19. Гессен В. М. Исключительное положение / В. М. Гессен. – Харьков : Эспада, 2005. – 240 с.
20. Закон України «Про державну службу» : від 16.12.93 р. № 3723-ХІІ [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 52. – Ст. 490. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3723-12>.
21. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.97 р. № 280/97-ВР [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.
22. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – Київ ; Ірпінь : Перун, 2002. – 1440 с.
23. Кравцов М. Ю. Консенсус в системе социального реформирования общества : дис. канд. филос. наук : 09.00.11 / Кравцов Максим Юрьевич. – Волгоград, 1998. – 116 с.

**Бобровник С. Компромисс, консенсус, согласие: соотношение понятий.** Анализируется проблема генезиса и природы представлений о компромиссе как общественном явлении и научной категории, которое имеет эволюционный характер. Осуществлена этимологическая характеристика компромисса на категориальном уровне. Исследованы понятия «конфликт», «компромисс», «консенсус», «согласие». Основными признаками категории «конфликт» являются нарушение интересов субъектов или препятствование в их реализации; двусторонний характер, что определяется асимметрией субъектов, наличием доминирующей и подчиненной стороны, его предпосылкой являются социальные противоречия, возможность содействия стабилизации общества, развития общественных отношений или, наоборот, их дестабилизации и деструкции; субъективно-объективный характер. Компромисс – это установленное в форме общественного согласия и основанное на взаимных уступках средство окончательного разрешения конфликта, чей ценностно-ориентированный характер и является основой формирования демократического режима в обществе.

**Ключевые слова:** конфликт, компромисс, консенсус, согласие, правовой компромисс.

**Bobrovnik S. Compromise, Consensus, Compliance: Correlation of the Concepts.** The problem deals with the genesis and nature of the visions of compromise as a social phenomenon and scientific category possessing evolutionary character. An etymological specification of compromise on categorical level is given. The concepts of «conflict», «compromise», «consensus» as well as «compliance» are examined. The main features of the category «conflict» are the violation of the interests of entities, or resistance to their implementation. Bilateral nature is determined by an asymmetry of the subjects, the presence of dominant and submissive side. The social contradictions are regarded to be a prerequisite for the promotion of the stabilization in society, the development of social relations, or, on the contrary, their destabilization and destruction as well as subjective objective nature. The compromise is a means of the final solving of the conflict with a help of public consent. Its valuable nature is the foundation of a democratic regime in the community.

**Key words:** conflict, compromise, consensus, compliance, legal compromise.

УДК 343.8(47+57) (09)

*О. Андрущак*

### **Історико-правовий досвід трансформації виправно-трудового законодавства в кримінально-виконавче**

У статті проаналізовано історико-правовий досвід трансформації виправно-трудового законодавства в якісно нове – кримінально-виконавче, що обумовило необхідність розв'язання щонайменше трьох основних